

A
VÁLASZTÓJOG
REFORMJA

ÍRTA

CONCHA GYÓZÓ

1907

GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

BUDAPEST, IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 16.

I.

Nemzetünk midőn választó jogának és pedig az általános szavazatjog irányában való kiterjesztésébe fog, életének nagy forduló ponjához jutott, történelmileg alakult jellegének újjáalakításához kezd.

Mert mit jelent a választójog átalakítása mást, mint magának a nemzetnek átváltozását országgló voltában? A legcsodásabb folyamatok egyikét, melynek útján egy lény, a nemzet önmagából más lényt alkot, a Teremtőt utánozza. Mert ha nem is semmiből, de egy új lényt teremt, önmagát «legyen» szavával egy millió választót tevő személyből egy több millióból álló személylyé változtatja át, a melybe az új milliók új szükségletekkel, új erkölcsökkel, új világnézlettel helyezkednek el.

A választójog reformjával ugyanis a nemzet azok mellé, a kik eddigelé országgló, irányzó akaratát eldöntötték, újakat kiván sorakoztatni, az állami hatalomban eddig nem részes tömegeit e hatalom részeseivé akarja tenni.

Mily terjedelemben? Sem a trónbeszéd, sem a pártnyilatkozatok, sem a vezető államférfiak kétséget kizáró határozottsággal meg nem jelölték. Majd a választójog kiterjesztése, majd az általános választójog, összhangban az állam nemzeti, mások szerint történeti jellegével, szolgáltak a választójogi reform irányának jelzésére. Ha ehhez hozzá vesszük, hogy az egyik vezető miniszter, kinek a reform keresztülvitele hivatása körébe esett, a kormányba lépése előtt az általános szavazatjogot határozot-

tan ellenezte; ha a közvéleménynek megnyilatkozásait tekintjük, melyek egyike-másika az írni-olvasni, sőt a magyarul írni-olvasni tudás föltételéhez kötött választójogot is az általános választójog létesítésének veszi, elmondhatni: a reform irányára nézve teljes zűrzavarban, tájékozatlanságban vagyunk.

Az általános választójog ugyanis igen határozott irányt jelez a nemzetek életében. A manhood suffrage alatt az angol, az allgemeines Wahlrecht alatt a német, de különösen a francia a suffrage universel alatt tudja, mit értsen.

Az angolnak nem kell, mert az emberi minőségből (manhood) nem látja igazolhatónak, a német megvan irányában oszolva, csak a francia csinált belőle bálványt, a mely előtt a nemzetnek, úgy államának, mint társadalmának imádatban kell leborulnia.

Mi, úgylátszik a kormány programmja szerint, akarjuk, de az állam nemzeti, történelmi jellegének sérelme nélkül. Ez magyarán mondvá a bádeni paraszt bölcsesége, a ki 1848-ban a köztársaságot kívánta az örökös nagyherczeggel az élén.

Mert az általános választójogot józanul csak a nemzet érdekében lehet követelni. A hol fennáll, mint Franciaországban, nem is mondják, hogy a nemzet nyilatkozott, hanem a suffrage universel. Nemzet és választók összesége azonos fogalmak náluk, köztük ellentét lehetetlen, összhangba hozásuk szükségtelen. Ha ellenben valahol a nemzet érdekével ellenkezik s ezzel összhangba kell hozni, természet szerint megszűnik általános lenni. Ily ellentét nyilván nemcsak sokféle nemzetiségű, de sokféle vallásu és társadalmilag szaggatott nemzetnél is előfordulhat. A ki tehát a nemzet érdekét, jellegét az általános szavazat követelményei fölé helyezi, — melynek értelmében minden felnőtt embert, ha csak valakit méltatlanság, u. m. büntény, fizetésképtelenség, vagy lelki alkalmatlanság, u. m. elmebaj, ki nem zár, vagy bizonyos viszony, katonáskodás, időleg nem akadályoz, megillet a választójog, — a ki az általános szavazati jogot a nemzet érdekével még csak összeegyeztetendőnek állítja, az már meg is tagadta azt.

Ily körülmények között kétszeresen érzik a szükségét, hogy azok a tudomány fölismerte legfőbb szempontok meghatározassanak, melyekkel a választójogi reform megvalósítóinak tisztában kell lenniök, ha nem akarják, hogy a nemzetnek e nagy átalakítása annak kárára vagy éppen romlására váljon.

Ezeknek a főszempontoknak kiemelésére céloznak a jelen sorok.

A választójog kellékeinek konkrét meghatározásába, valamint a képviselők számának s a választókerületek megállapításába nem bocsátkozom. A legnagyobb fontosságú műveletek ezek, de lényegileg az életbeléptetés, a kivitel természetével bírnak a főszempontokhoz viszonyítva; az elsőség tehát mindenképp ezeket illeti. A mi ezenkívül visszatart a részletezéstől, ama körülményben rejlik, hogy a reformnak legfontosabb, a választójog meghatározásánál is fontosabb részéhez, a választókerületek megállapításához csak azok illetékesek részletesen hozzászólni, a kik az egyes megyéket pontos helyi adatokból, sőt személyes tapasztalatból ismerik.

Ezek után rátérve a tárgyra, azon kell kezdenem, hogy a választójog meghatározása az állami feladatok legnehezebbike, hogy tökéletes választójogrendszer nincs s a nemzetek többet nem remélhetnek e téren, mint azt, hogy választójoguk lehetőleg tökéletlen ne legyen.

Magán, büntető, kereskedelmi, közigazgatási jogrendszereket tökéleteseket vagy legalább igen helyeseket ismerünk. Ellenben a választójog rendszerei egytől egyig tökéletlenek, ellenmondásokkal teljesek, vagy a nemzet vagy a polgár irányában igazságtalanok.

Ennek oka pedig abban rejlik, mert a nemzeti élet bonyolultsága a legjobban akkor mutatkozik, midőn azokat az egyeseket kell kitalálni, a kik a nemzet szuverén akaratát kifejezni alkalmasak. A választójog megállapításánál a törvényhozó ugyanis egy nemzetnek egész valóját, névszerint törekvéseit, alkotó elemeit, az egyeseket, ezek értékét és hangulatát úgy kell egybe

kapcsolni tudja, hogy ily egybevetésből, a választók kellékeinek megállapításából maradékként az alkalmas, a jó, a hazafias választó, legvégül pedig az arra való képviselő kerüljön ki.

Ki gondolhatja azonban, hogy a jó, a hazafias, az okos választónak kellékeit akár elvont törvénybeli kellékek útján, vagy, a mi épen lehetetlen, valamely fórumnak esetről esetre hozott ítéleteivel úgy meglehessen határozni, hogy értelmetlen, méltatlan, nemzetét semmibe vevő, csak külön érdekeket szolgáló vagy talán a nemzet megbontására törő választók ki legyenek zárva a nemzeti akarat létrehozásából? Nem szükséges e nehézség igazolásául az angol Johnson mondására hivatkozni, a ki szerint «a „hazafiság” a gazember utolsó menedéke». Közéletben áll hozzánk Széchenyi, a ki 1842 nov. 22-iki akadémiai megnyitójában ily szókra fakad: «Oh dicső hazafiság . . . mennyi rut, mennyi aljas búvik tisztos palástod alá, s hány ocsmány szégyenfi, mert ajkán nemzeti szó peng, ékeskedik czimeddal!»

Pedig csak jó hazafit szabadna választóvá tenni, illetőleg a jó hazafiaknál szabadna a hatalomnak maradni. Banális, de alapigazság, mely bár a való életben satyraként hangzik, de mégis igazság marad.

Mert a választójog megadása egyesek részére egyenlő jelentőségű annak a hatalomnak átruházásával, a mely a nemzet akaratát eldönti, egyenlő jelentőségű annak kimondásával, kinek akaratát irányozza a nemzet életét. Ha tehát valahol, épen a választójog megállapításánál lenne mindenek fölött kívánatos, hogy a nemzet az emberek tarka tömkelegéből biztos jelekkel tudja kiválogatni azokat, a kikre hatalma kezelését nyugodtan bízhatja.

Megnehezíti a feladatot e tárgyilagossághoz melletten különösen még az, hogy a választójog reformja a legtöbb esetben nem nyugodt megfontolás eredménye, hanem a nemzet társadalmát fölzaklató szenvedélyek szüleménye, vagy pedig az a körülmény, hogy napirendre jutását nem belső okoknak, hanem pártpolitikai céloknak köszöni, hogy az elterelés esz-

közéül szolgál, melylyel a nemzeti életnek égető szükségleteiről a közfigyelem máshová fordíttatik.

II.

Habár ekként jó választórendszert alkotni szinte lehetetlen, nyilvánvaló, hogy egy kevésbé tökéletlennek létrehozása is csak úgy lehetséges, ha a választójognál érdekelt tényezők osztályrésze, illő súlya gondosan kiméretik.

Ha a választójog velejét tekintjük, nyilvánvaló, hogy megállapítóinak két tényezővel kell számolniok.

Az egyik tényező a nemzet mint egész, és pedig mint állami és társadalmi egész, a másik az egyes emberi egyén, a kiknek összesége alkotja ez állami és társadalmi egészet.

A nemzet fenn akar állani mint sok ezrek, vagy épen milliók végcéljának osztatlan egysége, de sőt uralkodni akar az egységes cél nevében mint osztatlan, külön lény önrészei fölött és más nemzetektől függetlenül.

Az egyes ember, vagy világosabban szólva, a hasonló törekvésű egyesek csoportjai azonban szintén hatni, sőt uralkodni akarnak ez egészben, a mi esetleg a nemzet javával, sőt fennmaradásával kerülhet ellentétbe.

Innét a szüksége annak, hogy gondosan meghatározassék, kik legyenek azok, a kik a nemzeti akarat irányzásában részesek, sőt épen döntőszavúak lehetnek.

Az államnak mai bonyolult törvényhozási szerkezete, a hol a felnőtt egyesek, nemzettagok többé nem törvényhozók, mint Pusztaszeren, hanem a legtöbb államban csak kiválasztói azoknak, a kik a nemzet akaratát irányítják, de a kik mellett még mások, főrendek, senatorok, választott vagy örökös államfők döntő szerepet visznek a nemzeti akarat kimunkálásában, eléggé mutatja, mily nagy szükség van arra, hogy a nemzet egészéből egyesek mint választók, képviselők, államfők kikerestessenek, valamint azt, hogy a választójog meghatározásában a döntő

érdek nem az egyes polgár jogának érvényre juttatása, hanem az, hogy a nemzet mint egész a maga sorsáról a tagjai közt található legjobb erőkkel gondoskodik.

Ha a döntő érdek a törvényhozás szervezetének meghatározásánál nem a nemzetnek mint egésznek léte, hatalma, java körül forogna, hanem csak a körül, hogy a nemzetet alkotó egyesek akarata teljesebben, fölöslegesebb, sőt oktanok és igazságtalanok lennének mindazok a törvények, melyek a nemzeti akarat meghatározásában az egyes polgártól részint különös kelleket kívánnak, neki részint különböző hatalmat adnak, mint választónak, mint képviselőnek, mint senatornak, vagy államfőnek.

A míg az anarchia elvét a nemzetek magukévé nem teszik, megdönthetetlen igazságnak mondhatni, hogy a választói jog meghatározásában a nemzet érdeke az első. De a választójog reformjának napirendre kerülése is azt bizonyítja, hogy a választójog ügye az egészről i n d u l ki.

A nemzetek a választójog meghatározásához, tehát megváltoztatásához csak akkor fognak, midőn alkotó elemeikben változás áll be, midőn a nemzet eddigi jellege átalakulásban van, midőn a nemzet új célokra tör, új eszményeket követ avagy eszményeit éppen változtatja.

E változás vagy abban állhat, hogy polgárainak egyik része értelmileg és erkölcsileg emelkedik, vagy abban, hogy a másik résznek helyzete föltöbb súlyossá válik és e részek egyikének sincs szava a nemzeti akarat eldöntésénél. Csakhogy a nemzet mint egész nem mindig veszi mindjárt észre a keblében véghez ment változást. Kellő figyelemhiány, a hatalom birtokában levők önző érdeke megakadályozza, hogy a nemzet az erkölesi hátrátételnek, az orvoslást kívánó állapotokkal való nemtörődésnek, mely a polgárok egy részének a nemzet országló életéből való kizárással járhat, tudomására jusson.

A választójog változtatására irányuló törekvés ilyenkor természetesen nem a nemzetnek a törvény szerint jogosult alkot-

mányos tényezőiből indul ki, hanem a nemzetnek országoló életéből kizárt egyesek nagy csoportjaiból.

Mentül inkább elzárkózik valamely nemzet az igények elől, melyeket tagjainak egy része akár erkölcsi méltóságukból, akár jobb megélhetési vágyukból folyólag támasztanak, hogy a nemzeti akarat eldöntésében részesek legyenek, annál inkább elhomályosul a választójognak igazi természete, háttérbe szorul a főérdekllett, a nemzet s a legtöbben, nemcsak az egyenesen érdeklettek, de mások is optikai csalódásba esnek.

Ily esetben ugyanis a választójog teljesen az egyéni jog színében tűnik föl, melyet az illetők a nemzet ellenében, vagy legalább is annak az időszakos hatalmai ellenében nyernek. Ha meg a választójog kiterjesztését egyenesen a kizártak forradalma viszi keresztül, mint p. o. 48-iki francia forradalom az általános választójogot az előbbi alkotmánynak magas vagyoni cenzushoz kötött választójogával szemben: napnál világosabbnak látszik, hogy itt az egyesek diadalmaskodtak az állam fölött.

A dolog valójában pedig úgy áll, hogy p. o. az 1830-iki francia alkotmányban jogilag létező nemzet nem volt többé a francia nemzet se 1830-ban, még kevésbé 1848-ban, valamint a Verböczy magyar populusa sem volt többé az a XVIII. századnak közepe óta. A csak jogilag s az egyszersmind tényleg, azaz gazdaságilag érzelmileg, értelmileg, erkölcsileg élő nemzet közti különbség adja tehát az optikai csalódás megfejtését.

Ha ugyanis egy nemzet a maga életét saját tagjai közt nem tudja lelki, erkölcsi eszközökkel folytatni, vagyis ha hatalmának törvényes letéteményesei ellene szegülnek a nemzet valódi, erkölcsileg igazolt kívánalmainak, ilyenkor a jogilag nem létező nemzet: a tényleges francia nemzet a 30-iki charta nemzetével — tegyük föl magyarázatként p. o. a XIX. század első felének magyar nemzete a Verböczy populásával — szemben a természeti világ nyers erejéhez vagyis forradalmak, államcsínyekhez kénytelen a maga fenntartása vagy átalakítása végett fordulni; ilyenkor a nemzet tulajdonkép a maga

forradalmában vagy államcsínyében van igazán jelen. Ellenben a tételes közjog szerinti nemzet, 30-iki francia charta francia nemzete merő fictio, erkölcsi erő nélküli elhalt, vagy haló-félben levő jogi szörnyeteg.

Midőn a választójogot győzelmes forradalom vagy államcsíny terjeszti ki, nem mondhatni tehát, hogy az egyesek győztek az állam, a nemzet fölött. Mert forradalom vagy államcsíny csak akkor lehetnek győztesek, ha a nemzet pártolja azokat, vagy legalább belenyugszik azokba.

Ha pedig mint nálunk 48-ban Verböczy populusában még van erkölcsi erő, ha a magyar nemzet hatalmának törvényes letéteményesei, a nemesek a nemzet összes tagjaival szemben értelmi és erkölcsi magaslatra helyezkedni képesek: a választójog nyilván a nemzet adománya az előbbi alkotmány szerint jogtalan osztályok részére. Vagyis bármint keletkezzék a választójog, akár alkotmányos, akár forradalmi úton, az mindig az összeg adománya az egyes egyén részére, mert a választó jog végső oka annak a közös életnek fenntartásában áll, melyet nemzetnek nevezünk.

III.

Midőn a választójog meghatározásában döntőnek a nemzet érdekét állítottuk s annak a nemzettag érdekét alája rendeltük, távol állott tőlünk az egyes nemzettagról megfeledkezni.

Nemzetnek és nemzettagnak, legalább a főcéllok, főirányok tekintetében nem lehet egymással ellenkező érdeke, hisz a nemzet csak tagjai által az. A nemzettag pedig csak nemzete erejében, génuszának, vagyis a jóra, szépre, magasztosra, hasznosra irányuló ösztörekvéseknek teljesülésében találja saját lényének végső teljességre jutását is, a mely génuszából, elemből, «ha kiesik — hogy Széchenyivel szóljak — ketté törik azon költői zománcz, mely nélkül rideg pálya a hosszú élet» (Kelet népe 9. l).

A nemzettag ennél fogva nem kívánhatja, hogy a nemzet oly teendőkkel bízza meg, a melyekhez nem ért s a melyeknek rossz

végzésével saját egyéniségének éltető elemét rontaná meg. A mint orvoslásra nem vállalkozhatik, a kinek hozzá képzettsége nincs, ép oly kevésbé a nemzet sorsa intézésére, a ki arra képtelen. Erején felüli teendők elvállalása által a tag nemcsak a nemzetnek, de önmagának is ártana; a nemzet céljának kárával vagy éppen megsemmisülésével letörne a nemzettag is.

Viszont azonban magának a nemzetnek a legnagyobb érdeke van abban, hogy mentül több tagját tegye részessé akarata létrehozásában, ruházza föl választói joggal.

E tekintetben tárgyilagos ellentét a nemzet és tagja között csak ott merülhet föl, a hol a nemzet végcéljára, alapirányára nézve egymást kizáró törekvések (a nemzet kebelében új, más népek, egymást kizáró vallások, erkölcsök, társadalmi szerkezetek) s ezekből véres polgárháborúk támadnak, a hol az egységes nemzet politikai felekezetekre szakad, a hol az elébb egységes egészet tevő nemzet két, három egymással össze nem egyező részszé, igazában kisebb egészsze szakad szét.

Vagy pedig ott, a hol a nemzet tagjainak egy része a rideg egyéni önzésen kívül egyebet nem ismer és értelmileg annyira elmaradt, hogy önzése kielégítésének eszközeit sem bírja felfogni.

Szóval a nemzeti feloszlás lassú folyamatát, az önzés és értelmetlenség végső fokait mellőzve, nemzet és nemzettag közt az érdekeknek, ha nem is teljes, — hisz a nemzet egyes tagjánál mindig feljebb való, — de igen nagyfokú kölcsönössége van.

Különösen áll ez a választójog tekintetében. Mentül több tagja a nemzetnek lehet részes a nemzeti akarat meghatározásában, annál inkább szabaddá válik a nemzet mint egész, de szabaddá válik tagjaiban is és a nemzet minden valószínűség szerint annál hatályosabban jut minden szükségletének a tudatára, annál inkább meg van nehezítve egy rendnek, egy osztálynak önző uralma. S ha a nemzet ekként felnőtt tagjai legnagyobb részének hozzájárulásával s emellett bölcsen, igazságosan alkotja meg akaratát, elérte mint nemzet az erkölcsi szabadságnak legmagasabb színvonalát.

Mert a mi t a nemzetnek ily alkotmány a mellett a polgár tesz, nem másnak kényszerítő hatalma, hanem egyenesen saját akaratára következtében teszi. Akár annál fogva, mert a mi helyest, okost, nemest a nemzeti akarat parancsol, ahhoz az egyes polgár egyező szavazatával hozzá járult, akár annál fogva, mivel — szavazatkülönbség esetében, — nemzete alkotmányos tényezőinek: parlamentje, királya, elnöke akaratát legalább időleg egyéni akaratára fölött állónak, sőt esetleg magáénál föltétlenül is helyesbnek, okosabbnak, nemesebbnek elismeri és a saját akarataként fogadja.

A felnőtt polgárok lehető legnagyobb részének, ne mondjuk összeségének, részesedése a nemzeti akarat meghatározásában tehát ép oly nemzeti érdek, ha lehetetlen is mindig, mindjárt ez érdeket megvalósítani, mint a nemzet fölénye egyes tagjai fölött, a mely viszont a nemzet romlása nélkül soha sem szenvedhet csorbát.

Az egyes polgár törekvését, melylyel a nemzeti akaratban tényezőként részesedni akar, a választójog megadása által kielégíteni tehát kétségtelen nemzeti érdek, sőt több, a nemzetnek valóságos erkölcsi kötelessége. De csak akkor, ha a polgárban elég biztosíték mutatkozik, hogy polgártársaival szemben okos, igazságos tudna lenni mint törvényhozó; más szóval ha a nemzet iránti kötelességeket mint független egyes szabadon, önként teljesíteni is bírja. Ezért állapítottuk meg az állam érdekét, illetőleg kötelességét az egyesek irányában ezeknek választókká emelését illetőleg akként, hogy az nem a felnőttek összesége, hanem lehető legnagyobb része irányában áll fenn.

Olyan boldog nemzet ugyanis nincs e földön sehol, a melynek minden felnőtt tagja bírná mint törvényhozó embertársai, a nemzet iránti kötelességeket teljesíteni, a hol a nemzet és tagjai között az érdekeknek az a kölcsönössége meg volna, melyről fennebb szólottunk. Ily boldog nemzetet csak Sehonnában találtak új politikai és — társadalmi berendezések álmodói.

Minden nemzetben vannak alkalmatlanok vagy egyszers-

mind méltatlanok, akik akár időleg, akár föltétlenül kizárvák a nemzeti akarat meghatározásából. Az elmebetegek, a gyenge elméjűek, a csődbe jutottak, a büntett miatt elítéltek, esetleg a közalamizsnából eltartottak, a zászló alatt szolgáló katonák. A nők kizárását nem is említem, mert az teljesen más szempontok alá esik.

Az általános választójog csakugyan sehol a világon nem jelenti az összes polgárok jogát, hanem a legnagyobb részét.

Kit lehet az összesekből belőle kizárni? Ennek mindenütt a nemzet a bírója.

Az államtagoknak nincsen tehát kivétel nélkül se erkölcsi, még kevésbé jogi igényök arra, hogy választópolgárok legyenek, a nemzetnek azonban legfőbb érdeke, hogy mentül több polgárát azzá tehesse.

IV.

A nemzet, midőn életének valamely szakában választópolgárainak új meghatározásához fog, gondosan meg kell fontolja, vannak-e tárgyilagos ellentétek kebelében? Vajon nevezetesen a nemzettel ellenkező irányba törekvő néptörzsek, felekezetek, a nemzet társadalmi összetételét, azaz rendi és osztálytagozatát megváltoztatni törekvő szociális csoportok olyanok-e a kebelében, hogy tőlök féltenie kell akár sajátos egyéniségét, ennek erejét, vagy épen teljességét, azt a külön egyéniségét, mely neki az emberiség többi nemzetei mellett független létet biztosít, akár társadalmi rendjét, békéjét, mely nélkül se szellemi, se gazdasági céljait el nem érheti s így sajátos egyéniségét, azaz nemzeti jellegét sem tarthatja fenn.

A hol ily ellentétek vannak, a hol a nemzet egyéniségét, társadalmi összetételét fenyegetik a választójog után törő elemek, ott azokat az állam csak annyiban ruházhatja föl szavazattal, a mennyiben általuk a nemzet alkotmányos úton tájékozást nyerhet tagjainak szükségletei, óhajai, sérelmeiről, de addig nem

mehet, hogy az ilyeneknek válásztóvá tételével saját jellegét veszélyeztesse.

Ugyanez az eset, ha a nemzet tagjainak egy része annyira elmaradt, hogy saját önző érdekét sem bírja felfogni.

A mi jelen reformunknál a magyar nemzet évezredes hegemóniája, más szóval saját külön országló hatalma, állama, továbbá a magyar nemzet társadalmi összetételének biztossága körül forog a megfontolás.

A hegemonia körül az ellene agyarkodókkal semmi vitának, érvelésnek nem lehet helye. Nemzeti elsőbbséget, hegemóniát az érzelem és az anyagi és szellemi javakon nyugvó, erős akarat döntik el, nem az okoskodó szavazás. De arról sem lehet szó, hogy egy földön, egy emberi kapcsolatban két uralkodó akarat, két nemzeti egyéniség megférjen. Hisz egy nemzet egyénisége, jellege azt jelenti, hogy a világnak egyik részében az ott élő emberek életének alapirányát egy sajátos szellem és egy osztatlan összakarat szabja meg, nem egymás mellett levő több szellem, több akarat.

A magyar nemzet hegemóniája ellen, a magyar állam ellen sem az egyéni szabadság, sem a jogegyenlőség nevében nem lehet támadni, nem lehet ezek nevében oly szavazati jogot követelni, a mely e hegemonia csökkentésére vezetne, ellenkezőleg a szavazati jognak e hegemonia fokozására kell szolgálni. Miért nem? Mert a magyar hegemonia s ennek külső teste, a magyar állam egy évezredes erkölcsi tény és érték. Erkölcsi érték, mert az emberiség haladásának kipróbált tényezője. S ha erkölcsi érték a nemzet nem magyar tagjainak egyéni szabadsága, jogi egyenlősége is, ennek nem szabad soha a magasabb erkölcsi értéket, a magyar nemzet hegemóniáját veszélyeztetni. Ezt a nagy erkölcsiényt és értéket csak a magyarság saját sülyedése, hitványsága szüntethetné meg, a melynek folytán egy más derekabb nemzet hegemóniája alá kerülne, avagy abba egyenesen belé olvadna, de semmikép sem szüntetheti meg a keblében élő nem-magyar népeknek pusztá vágya ez erkölcsi tény hatalma alól menekülni.

A magyarság hegemoniáját az általános szavazatnak nem szabad tehát érintenie. Az általános szavazatról csak úgy lehetne szó, ha létesítése a magyar nemzet fennállása és erősödése tekintetében bizonyíthatólag közömbös lenne, a mit alább vizsgálunk.

Vajjon az általános választójog miképpen érintené a magyar társadalom összetételének biztosságát, már ily egyszerűen el nem dönthető kérdés.

Ennek nevében nem lehet az általános választójogot oly föltétlenül, már a limine elutasítani, mint a magyarság fenntartása és erősítése nevében. És pedig azért nem, mivel a társadalmak biztosságát az általános szavazat föltétlenül nemcsak nem veszélyezteti, de sőt azt az egyes nemzet különös egyénisége szerint ép oly jól, vagy még jobban megóvhatja, mint a korlátolt szavazat.

A társadalom biztosságánál tehát részletesebb vizsgálat kívántatik annak meghatározására, vajon azt az általános választói jog mennyiben érintené. Ellenben a nemzet hegemoniáját illetőleg szembeötlő, hogy a mint az általános választójog a hegemon nép egyéniségét, jellegét kockáztatja, azt ez a nép csak elvakulva, annak vészthozó hatását előre nem látva, vagy csak gyáván a lassú, leplezett öngyilkosság gyanánt fogadhatja el.

V.

A kérdés tehát az, érinti-e az általános szavazati jog a magyarság hegemoniáját? Közömbös-e ennek fennállása, erősödésére, ha a jelenlegi 56,5%-os arány, amely szerint a magyarság a választók között helyet foglal, 51,7 %-ra olvad le.

A 24 éven felüli férfinépeességből ugyanis a birodalom nagyobbik területén 51.7% a magyar. A vagyoni és értelmi cenzus mellőzésével, vagyis az általános szavazat behozatalával ez lenne ugyanis a magyarság aránya a választók között.

Ha pedig, a mint kell, a horvátokat is számításba vesszük, úgy a magyarság éppen kisebbséggé válik.

Azt hiszem nem 3—4%, de még $\frac{1}{4}$ % is súlyosan esik itt latba.

S nincs az a politikai mesterkedés, a mely az általány szavazat elvének elfogadása után ezt az előnytelen helyzetet a választókerületek számának és beosztásának rendezése által jobbra tudná változtatni. Mert az általános szavazat elve a kerületeknek egyenlő számú választókból alakítását kívánja. Az általános benyomás nemzeti viszonyainkból e szerint az, hogy a magyar nemzet hegemoniája nem engedi az összes felnőtt magyar állampolgároknak választókká tételét.

Nem akarok népességi viszonyainknál soká időzni. A 45% magyar mellett Szent István birodalmában, 52% mellett annak nagyobbik részében csak merész képzelet gondolhatja, hogy a pusztá számnak közjogi érvényre emelése a választók között a magyar hegemoniát nem érintené. Az általános szavazati jog ugyanis a fejszámot emeli a nemzeti életnek jogilag is döntő tényezőjévé, a melylyel szemben más tényezők ereje bizonytalan.

A birodalombeli 45% magyarról ugyanis rendesen megfedkezünk s az 52%-al áltatjuk magunkat.

Ámde miáltal tudunk 52%-ot kimu t atn i ? Csak az által, hogy hegemoniánkról vallás, oktatás, igazságszolgáltatás és belügyekben a nemzetnek horvát tagjai részére a birodalmi terület egy részében lemondunk s ezen felül e terület lakóinak biztosítottuk a tömör, osztatlan beleszólást a birodalmi ügyekbe. Mert a horvátok nem egyes választókerületek útján, hanem ezek többségének, országgyűlésének akarata szerint választanak a magyar birodalmi gyűlésbe 40 tagot, a kik ennél fogva külön phalanxként állanak a horvát külön szempontok mellett a magyar választókerületek választottaival szemben.

A magyarság 45%-át, illetőleg 52%-át mindenesetre tetemesen emelik nemcsak az erkölcsi felsőbbség, melyet a magyarok a nem-magyar polgárokra gyakorolnak, hanem a nem magyar fajú polgároknak az a legalább 15%-a, mely jogi, nyelvi különbsége mellett is nemzetileg egynek érzi magát a

Hegemon nemzettel, úgy hogy a birodalomban 60, annak nagyobb felében 70% rá tehetni a magyarral tartó polgárok számát.

Ámde nyilvánvaló, hogyha a polgárok 40, illetőleg 30%-ával, s a mennyiben ez az országgyűlés tagjaiban is megnyilatkozik, hogy ha 4=53 képviselő közül birodalmi kérdésekben 181, a birodalom nagyobb részére vonatkozóknak 135 nemzetiségi képviselővel kell a magyarságnak a küzdelmet fölvenni, a magyar hegemonia nem erősödni, de gyengülni fog.

Ha nemzetiségi viszonyainkat veszszük, elképzelhetetlen, hogy az általános választójog őszinte, becsületes megvalósítása a magyarság erejét ne csökkentse.

Ha az általános választójog neve alatt tulajdonkép korlátolt választójogot létesítünk, vagyis ha p. o. az írni-olvasni nem tudókat, béreseket, cselédeket, napszámosokat kizárjuk, ha az ipari munkások s más kis emberek szavazati jogának gyakorlását megnehezítjük, ha belga mintára többes szavazatot adunk, az eredmény kétség kívül más is lehet, de az ilyen választójogrendszer nem lesz általános választójog s még így is veszélyes, mint alább kifejtjük, a magyar hegemoniára.

A parlamentek összetétele bizonyára nem függ egyedül a szavazati jogtól, így az általános választójog uralma mellett is megtörténhetik, hogy épen a kisebbség, vagy épen az iparszerű politikusoknak kis koteriája keríti a kezébe a hatalmat a nyilvános és községenkinti szavazási mód, a pártnak ügyes szervezésével az egész országban, az amerikai caucus mintájára s a választási eljárásnak egyéb fortélyai által. Mindezek a ki-játszásai az általános szavazati jognak azonban a nemzetiségi törekvésekkel szemben hatástalanok. Mert általános politikai kérdésekben könnyű a választókat megtéveszteni, ha nekik hízelegnek, ha gyengeségeiket legyezgetik. A különös nemzetiségi ellentétek azonban sokkal kézzelfoghatóbbak, hogy ily megtévesztés lehetséges legyen.

Az a vizsgálat, melyet az általános választójog hívei abból merítenek, hogy a mai korlátolt választójog mellett is a válasz-

tóknak csak 50%-át teszi a magyarság s ez hegemoniáját erősen fenn tudja tartani, nincs tehát ok félni, ha e százalék 51,7%-ra esik is le, nagyon gyenge. A nemzetiségeknek eddigi, részben passzív viselkedése ugyanis, melynek sok oka volt, azonnal megszűnne, mihelyt az általános szavazatjog rendszere életbe lép. Ez iránt kétség nem lehet. Legjobb bizonyítéka ennek különben az a tény, hogy a szocialisták mellett a nemzetiségek követelik lehangosabban az általános választójogot a maga összes folyományaival, névszerint hogy egyenlő, hogy titkos, direkt legyen.

Az általános szavazatjogot akár valósággal, akár csak szinleg léptessük életbe, veszélyes lesz a magyarságra. Mert oly elvet foglal magában, a mely a magyarság hegemoniájával homlokegyenest ellenkezik.

Az általános választójog ugyanis a számszerű egyenlőség, a magyarság hegemoniája ellenben a számszerű egyenlőtlenség és a minőségi felsőbbtség elvén alapszik.

Amaz demokratikus természetű, mert minden polgárnak e minőségénél fogva egyenlő részesedését jelenti a politikai hatalomban; ez arisztokratikus mert Szent István birodalmában a magyar kisebbségnek s a nagyobbik területén is csak csekély többségének jelenti az uralmát s az egyenlőséget csak az emberi jogokra nézve ismeri el, nemzeti tekintetben ellenkezőleg kiváltságot, a magyarság kizárólagos hatalmát foglalja magában.

Már pedig az elv olyan a politikában, mint a lavina az Alpeseiken. Ha ez megindult, emberi erő nem képes növekedésében és rohanásában megállítani; ha valamely elv elfogadtatik, ez a maga következményeit, a mik az elvben mint csirában természetszerűleg benn rejlenek, nem engedi elfojtani.

Mai politikánknak az a programmpontja, hogy az általános választójogot léptetjük életbe, de államunk történeti, nemzeti jellegének megóvásával, vagy jelent valamit az általános választójognak miképeni létesítésére nézve, de ekkor nem jelenti

az általános, egyenlő vagy éppen a titkos választójogot, hanem az attól való eltérést, annak megszorítását a magyarság hegemóniája érdekében. Vagy nem jelent semmit, illetőleg az általános választójogot jelenti egyszerűen, a melyhez az állam nemzeti, történeti jellegének megóvása mint megoldatlan probléma van hozzá kapcsolva.

Az általános választójog elve ugyanis magában foglalja legalább is és szükségszerűleg a polgárok egyenlő részesítését a választójogban. A szavazat titkosságát nem is sorozom az elvnek válhatatlan kiegészítő részei közé, elég a magyarság hegemóniája szempontjából, hogy egyenlő legyen. Minden polgár egyenlő részesedése a választójogban azonban már csakugyan olyan eleme az általános választójognak, a mely nélkül annak általánossága üres beszéd. Mert ha csak azt jelentené, hogy a kiben bizonyos törvényes kellékek megvannak, kivétel nélkül választó, úgy mai választójogi rendszerünket is ilyennek kellene minősíteni, mert a kiknek a törvényben meghatározott kellékeik megvannak, rend, rang, vallás és nemzetiségi különbségre való tekintet nélkül választók.

Ha azonban a polgároknak egyenlően kell a választójogban részesedni, el van zárva az útja a választókerületek oly alakításának, a mely a magyarság hegemóniája szempontjából szükséges. Az általános szavazati jog ugyanis a választókerületeknek fejszám szerint egyenlő választókból alakítását kívánja, a mi a magyarság hegemóniájára egyenesen vészthozó lenne, mert ez a választókerületeknek nem fejszám, hanem a magyarság érdekei szerinti beosztását követeli. A magyarság hegemóniája ettől mindenesetre sokkal inkább függ, mint a szavazás nyilvánosságától. Bármily nagyfontosságú legyen is a magyarság erkölcsi befolyásának fenntartása érdekében a szavazás nyilvánossága, a felzaklatott szenvedélyekkel szemben nem lesz az elég hatékony.

Az általános szavazatnak a magyar nemzeti jelleg megóvása érdekében való korlátozására — a szavazásnak kevésbé hatékony

nyilvánosságán kívül — tehát mi maradna más hátra, mint a magyarságra veszélyes nemzetiségi képviselők választhatását törvényes korlátozások által megnehezíteni, lehetetlenné tenni.

Ez azonban két nagy nehézségbe ütközik. Az egyik az olyan kivételes törvényhozás gyűlöletessége, a mely az államtagek bizonyos csoportjai között azok vallási, faji minőségénél fogva hátrányos különbségeket tesz, továbbá az ily törvényhozás nagy következetlensége, mely a választójog általánosságát hirdeti s a nem magyar nemzetiségekkel választhatás tekintetében oly egyenlőtlenül bánik.

A másik nehézség abban áll, miként lehet a nemzetiségi összeférhetetlenséget tárgyilag körülírni, vagy azt meghatározni, mikor mondhatni valakit a magyarság hegemoniájára veszélyesnek. Ha azonban a választhatóságot, a mennyiben nemzetiségi veszélyességről van szó, tárgyilag meghatározni nem lehet, egyéb nem maradna hátra, mint a döntést esetről esetre a parlament discretiójára bízni. Ilyesmire azonban a jogérzetnek mai fokán gondolni sem lehet. A választhatóságot a parlamentnek esetről esetre nyilvánított discretiójától függővé tenni ugyanis mi egyéb, mint a választók akaratának egyszerű mellőzése.

Az általános választójog mindezeket megfontolva úgy tényleges eredményében, de még inkább elvi kihatásában előttem a magyar hegemoniára vészthozónak tűnik föl. A magyar állam nemzeti jellegének megóvását csak a korlátolt szavazati jog kiterjesztésével, de nem általánosításával bírom elképzelni.

Igaz, már e kiterjesztés is $\frac{1}{2}$ %-kal csökkenteni fogja, mint alábbi tervem mutatja, a magyarság arányát a választók közt, de e csökkenést ellensúlyozni, sőt az eddigi arányt helyreállítani fogja a választókerületeknek a magyarság érdekében való s a népelemek minőségi különbségének, azaz belső súlyának megfelelő beosztása.

Az általános szavazati jognak nemcsak magyar nemzeti, de emberi szempontból is épen abban van az igazságtalansága, a képtelensége, hogy népünknek nemzeti összetartás, gazdasági

és értelmi műveltség, önkormányzati képesség, életszínvonal tekintetében annyira különböző ethnikai elemeit teljesen egyenlőknek veszi.

Elvontsága, elvi merevsége továbbá alkalmatlanná teszi mindenütt, de különösen a mi bonyolult népességi viszonyaink között az ezekhez való illeszkedésre, névszerint parlamentünk oly kiépítésére, a mely nemzeti létünk biztosságának és emelésének, valamint társadalmi rétegeink reális értékének, a közös emberi czélok körüli teljesítési képességének megfelelően.

Az általános szavazati jog szükségképen egyenlő. Hogy egyenlő legyen a választókerületeknek is egyenlő számú választókból kell állniok. Az alsófehérmegyei mócz, a hunyadmegyei pakurár szava egyforma súlylyal kell, hogy a nemzeti akarat mérlegébe essék, mint a dunántúli, alföldi magyar vagy német gazdáé, az elmaradottabb falusi ugyanoly hatalmi hányad kell legyen, mint a legértelmesebb városi.

Ellenben a korlátolt szavazat elvével, mely abból indul ki, hogy a nemzet csak azt teheti hatalmának cselekvő részésévé, a kiben értelmileg és erkölcsileg megfelelő politikai képesség van, egyáltalán nem ellenkezik, sőt abból következik, hogy a választótestületek ne fejszám szerint, hanem a polgároknak politika értéke, képessége szerint állapíttassanak meg.

VI.

Nemcsak a magyar hegemonia, de társadalmunk rendje is ellene van az általános szavazatnak.

Oly változást okozna az a társadalmi osztályok rendjében, melyet forradalminak lehet mondani. A mai 1 millióra menő választók számát majdnem megnégyszerezné, 3.895,000 emelné és a mi fejletlen, önmagában sem egységes, vallási, nemzeti-ségi különbségek által szétszaggatott középosztályunk s jobb-módú parasztságunk helyett az öt holdon aluli törpebirtoko-

sokat, a mezőgazdasági munkásokat és cselédeket, az ipari munkásokat és napszámosokat tenné döntővé a választásokon.

Ugyanis az 1904-iki márcziusi statisztikai fölvétel szerint a 3.895,000-nyi 24 éven fölüli férfinépességben a többséget az öt holdon aluli törpebirtokos, mezőgazdasági cseléd és munkás 1.644,000 fővel, az ipari munkás 364,000 fővel, a napszámos 102,644 fővel, összesen 2.110,000 fővel teszi ki.

Ily fordulat a politikai erőviszonyokban, akár törvény mondja ki, akár erőszak létesíti, lényegileg mi más, mint belső okokkal nem igazolható forradalom?

Társadalmunk 1848 és 1874 óta lényegesen átalakult. Az ipar, a kereskedelem, a forgalom jelentékeny intelligens munkásosztályt, a mezőgazdaság egy oly félig munkás, félig birtokos elemet és cselédséget hozott létre, a melynek színvonalá és öntudata nem áll a politikai jogokban részes parasztságunké mögött. De ez elemeken kívül a mezőgazdaság, úgy mint az ipar körében is magas, illetőleg egyenlőtlen censusunknál fogva a polgárok nem jelentéktelen része ki van zárva a választójogból, a nélkül, hogy erkölcsileg vagy értelmileg a jogosítottaknál hátrább állna.

E nagy átalakulási jelenséget s annak szükségét, hogy választójogunkat ehhez idomítsuk, alig fogja valaki kétségbe vonni.

Mik lehetnek azonban e reformnak irányzó elvei? A választójognak csak oly átalakítása lesz nem forradalmi, a mely 1. azokat az aránytalanságokat és kizárásokat megszünteti, melyek mai választójogunk elveivel is ellenkeznek; 2. továbbá kibővíti az alapokat, az elveket, a melyektől jövőben a választójog függni fog; 3. e kibővítésnek nem szabad azonban se a magyarság hegemoniáját, se társadalmunknak értelmi, erkölcsi nyomatók szerinti természetes elhelyezkedését bántani. Hogy pedig a választójog kibővítése ezt ne tegye, 4. az új tömegeknek nem szabad a választók eddigi tömegét először is számszerűleg jelentékenyen felülmúlni, másodsor a tömegek ily aránya mellett sem szabad a magyarság részére hátrányos eltolódást okozni.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy ha a reform a választójogból eddig kizártakat teszi többséggé, ezek a politikai életben járatlanok válnak amazoknak uraivá.

S mivel a legnehezebb viszonyok közt élő polgárok látköre megélhetésük kérdésein túl kevésbé terjed, először is gazdasági helyzetök javításának fognak mohón neki esni s úgy a törvényhozás, mint a közigazgatásban annak egyszerre való, mesterséges átalakításán dolgozni és azt, többségben lévén, erőszakosan, vagy legalább is kellő megfontolás nélkül keresztül is fogják vinni.

Ha reformot s nem forradalmat akarunk, a választók mai számának megkétszerezésén, vagyis két millióra emelésén nem igen szabad túlmennünk.

A világnak szabadságra első nemzete, az angol, melyre annyit hivatkozunk, melyet azonban, sajnos, miben sem követünk, mily óvatosan részesítette polgárait a választójogban.

Az 1832-iki igen szerény reform, mely egy négyszáz éven át fennállott, aránytalansága, szűkkeblősége által botrány és nevetés tárgyává lett választójogi rendszert alakított át, ez a reform 50 évi küzdelem után létesült.

Szerénynek mondom, mert Angliának akkori 20—22 milliónyi lakosa mellett sem adott több választót egy millió háromszázezernél, vagyis sokkal kevesebbet, aránylag félannyit, mint a 48-iki törvény Magyarországnak, pedig hol állott Anglia már 1832-ben?

Csak 35 év után, 1867-ben tesz Anglia egy további lépést, hogy választói számát oda emelje, a hova bennünket 1848-iki törvényünk juttatott. Az 1867-iki választóreform után 30 milliónyi lakossággal két millió kétszázezer választója van.

A világ első iparos nemzete, melynek 1215 óta szakadatlanul fennmarad politikai szabadsága, majd 20 évet vár, hogy választóinak körét kiszélesítse.

Az 1884-iki utolsó reform után is 40 millió lakos mellett hat millióra emelkedik a választók száma s vagy két millió

felnőtt angol nincs a szavazók között. Az angol választójogot az általános választójogtól még elég széles meszye választja el, mit világosan kifejez az a statisztikai tény, hogy a míg Franciaországban minden 100 lakóra 28, addig Angliában csak 17 választó esik, a míg Franciaországban körülbelül a lakosság egynegyede választó, Angliában csak egyhatoda.

Minden választóreform csak akkor jó, ha valódi, nem mesterségesen csinált szükségnek tesz eleget, ha a nemzet c zélj ai n ak inkább megfelelő törvényhozói szervezetet biztosít, ha az új választók a nemzet szolgálatának felelősségteljes munkáját nemzeti ügy mint szociális tekintetben elősegíteni alkalmasak.

A választójog reformjának szükségét azonban nálunk érzik-e oly elemek, a kiknek választóvá tételét az egész nemzet java szükségelné? Én csak az ipari munkásság s a mezőgazdaságban foglalkozók bizonyos rétegének törekvését látom ilyennek, hozzájuk számítva azokat, a kiknek mai választójogunk censusa szerint is, ha ezt a törvény következetesen keresztül vinné, választóknak kellene lenniök. Ezek közül jelentékeny rész nem is lép föl mint követelő. Az általános választójog hangos követelői közül az ipari munkások azok, a kik a reform szükségét valóban érzik s a kik arra a nemzet szempontjából is igény tarthatnak. Ellenben a kiknek nevében ezek mellett leghangsabban követeltetik, a nemzetiségiek törekvése az általános szavazati jogra az egész nemzet javával, a magyarság hegemoniájával homlokegyenest ellenkezik s szociális tekintetben is aggodalom keltő. A ki k az általános választójog miatt nem mozognak, de a kiknek, ha valósággá válnék, a közhatalomban részt adna, a legalsóbb osztálybeliek a magyarság körében, főleg szociális szempontból hasonlóképp aggályosak.

A nemzetiségek tömegei ugyanis a szociális rendben annak legalsó fokain állanak. Akár a vagyont, akár a szellemi javaikat vegyük, azok túlnyomó részben a magyarság kezében vannak. Ha már most a politikai hatalom az általános szavazat által az erdélyi részekben, a délvidéken, északon reájok száll,

ez a szociális elrendezkedésben is nagy fordulópontot fog jelenteni s az ellentétet urak és szegények, kaputosok és polgárok között, a nemzetiségi ellentét által élesztve, ki fogja hegyezni.

A magyarság körében a felsőbbek és alsóbbak között, az ország egyes vidékeit nem tekintve, hiányzik ugyan a nemzetiségi ellentét által még inkább szított gyűlölködés, de alsó osztályunknak azok a végső nyúlványai, a melyek az általános szavazatjog útján választókká lennének, a magyarság körében sem elég érettek a törvényhozói föladatra, sőt ezt azok jó részéről is elmondhatni, a kik a mai census mellett az alsó osztályban választójoggal felruházvák.

A társulás, a szövetekezés, az egyesülés szabadságra nevelő iskoláján kell még alsóbb osztályunknak általában keresztülmenni, gazdaságilag, értelmileg, erkölcsileg kell emelkednie, a jegyzői gyámság, a szolgabírói pálczanélküli községi élet útján kell nevelődnie, a míg a nemzet törvényhozó működésének hasznos alkotó eleme lehet. Ha mégis választóvá tesszük, elmondhatjuk Lowe Róberttel, az 1867-iki angol reform ellenzőjével, midőn az mégis sikerült: Most már nevelhetjük urainkat.

Én — szóval — sem azt nem látom, hogy a fenn megjelölt kivételeket nem tekintve, az általános választójog utáni törekvés a nemzetben erősen gyökeret vert volna, sem azt, hogy a kik általa politikai hatalomhoz jutnának, azt a nemzet, a szociális haladás érdekében tudnák használni.

Elöttem ezek után valóságos talány, hogyan válhatott nálunk éppen a függetlenségi törekvésekkel egyidejűleg kormányunk főprogrammjává az általános választói jog s a talány megfejtését a részletes kormányjavaslattól remélem, a melyből óhajtom ki fog tetszeni, hogy az alkotandó új választói jog nem is lesz általános és egyenlő. Hisz Kristóffy József volt belügyminiszter is az általános választói jog alapjára helyezettnek mondja a törvényjavaslatot, melyet az országos képviselőválasztói jogra nézve közzé tett s alapelvét csakis annak az ártatlannak látszó fel-

tétel által tekinti korlátoznak, a melynél fogva eltérőleg más országoktól, a hol azt csak a férfinem, életkor s állampolgárság korlátozzák, nálunk választó csak az lehet, a ki írni-olvasni tud. Ámde az általános választójog azt jelenti, hogy mindenki, ha 24 éves és férfi, választó, tehát Magyarországon 3.895,000 ember, ellenben ha a mindenki csak az írni-olvasni tudó, már csak 2.621,000 ember.

VII.

Talánynak mondtam fennebb az általános választójognak kormányprogrammá tételét hazánkban. Talánynak nemcsak azokból az okokból, a melyeket felsoroltam, melyek előttem nálunk úgy a magyarság hegemoniája, valamint társadalmi osztályaink békés és sikeres együttműködése szempontjából elfogadhatlannak, idegenbéli importnak tüntetik föl, de azoknál a tapasztalatoknál fogva, a melyeket azzal ott tettek, a hol életbe léptették.

Az általános választójog ugyanis mindenekelőtt csak az államok egy részében honosult meg.

A szabadság kipróbált hazája, Anglia nem ismeri, Belgiumban névleg megvan ugyan, de a többes szavazat által jellegéből kivetköztetve, Olaszország, Hollandia, Poroszország stb. a korlátozott választójog rendszerét ismerik.

A nagyállamok közül igazában Franciaország fogadta el, mert a Németbirodalomban csak a birodalmi, nem a részállami ügyekben van a polgárok általános szavazati joga meghonosítva.

Nem akarom ezzel az irány erősségét kisebbiteni, mely az általános választójog létesítésére tör. Annak a ténynek kiemelése, hogy jelentékeny nemzetek élnek más alkotmányi alapon, csak azt kívánja bizonyítani, hogy az korunknak nem oly világtörvénye, mely alól egy nemzet sem vonhatja magát ki.

Különösen tanulságosnak tartom az északamerikai köztársaságnak választójogi állapotát.

A nagy köztársaság alkotmánya egyszerűen nem ismeri, sőt mondhatni a korlátolt választói jog rendszerét fogadta el.

Az unió ugyanis nem maga határozza meg, kik lehetnek választói. E jogot az államokra bizza, a melyek alkotják. Ezeket hatalmazza föl, hogy a választók minősítését (the qualifications requisite for electors) meghatározzák s nekik más korlátot nem tesz, mint az alkotmánynak azt a másik két tételét, hogy az unió minden benne lévő állam részére biztosítja a köztársasági formát és hogy senkit színe miatt nem szabad a választók sorából kizárni. Hogy pedig e köztársasági forma a korlátolt, nem általános választójoggal mennyire összefér, legjobban mutatja az alkotmánynak 1868-ban elfogadott XIV. cikke, a mely kimondja, hogy ha pedig valamely állam 21 éves férfi polgárától megtagadja a választójogot, vagy azt bármi úton csonkítja, úgy azoknak a polgároknak száma, a kik ekként esznek a szavazattól, levonandó az összes 21 évesek számából, midőn az, illető államra eső képviselők száma megállapítandó. Vagyis ily esetben a képviselők száma nem az összes 21 éves férfiak, hanem a választójoggal bírók számához arányitva állapítatik meg. Az alkotmány csak azt nem tűri, hogy faj, szín vagy előbbi rabszolgaság miatt valaki a választójogból kizárassék.

S csakugyan az egyes államokban még ma is állanak fenn különböző korlátolások, mint két évi lakás az illető államban, adófizetés, birtok, angol olvasnitudás. Connecticutban esküt kell tennie, a ki választó akar lenni, hogy jó polgár. Főleg a déli államok, hogy a négereket a választójogból kizárják, igen bonyolult korlátozó rendszereket tartanak fenn. Ily módon kikerülnek az alkotmány tilalmát, hogy senkit színe miatt kizárni nem lehet, de e czélt a különböző census által érik el.

Különösen tanulságos Louisiana állam választójogának rendezése.

Választó itt az 1898-iki alaptörvény értelmében 1. a ki írni-olvasni tud, 2. a kinek magának, 3. vagy nejeének, 4. vagy gyermekének vagyona van, 5. a kik 1808 előtt (a négerek ettől

kezdve ruháztattak föl politikai jogokkal) választók voltak, 6. a kik, bár ekkor nem voltak választók, de lehetek volna, 7. a kiknek elei 1868-ban választók voltak vagy lehetek volna.

S a bíráló, melyben e furcsa törvény részesül (L. Warren Woodville, Suffrage Limitation in Louisiana. *Polit. Science Quarterly*, 1906 June. 177—189. 1.) nem annak az általános, egyenlő szavazattal ellenkező rendelkezéseire, hanem egyéb céljaira és hatásaira vonatkozik.

Az általános választójog még abban a korlátolt, szerényebb mértékben is, a minőben az északamerikai unió megvalósította, az amerikai viszonyok elismert legalaposabb ismerőjének, a mai liberális angol minisztérium tagjának Bryce-nek, a következő nyilatkozatot adja ajkaira: «A legbölcsebb amerikaiak, bár megbírnák becsülni az erőt, melyet az általános szavazatból kormányuk merít és tudva, hogy alig bírták volna bekövetkezését megállítani, azt tartják, úgy vélik, hogy az amerikai újabb tapasztalatok nem ösztönözhetik az európai nemzeteket meghonosításának utánzására, ha csak ellenében biztosítékokról nem gondoskodnak, melyek az általuk alkalmazottakhoz hasonlítanak. Ezekkel a biztosítékokkal a vagyoni census megszüntetése, a mennyiben a benszülöttekre vonatkozik, jónak bizonyult, de a déli államok négereinek, vagy a nagyobb városok újonnan fölvelt bevándorlóinak kezében a választójog veszedelem forrása lett.» (*The American Commonwealth*. Vol. II. p. 608. III. edition).

Bryce-nek az ítéletét, mely mint angoltól származó, a ki a korlátolt választójog légköréhez szokott, elfogultnak látszhatik, megerősíti az általános választójognak egy erős híve. Ostrogorski figyelemre méltó nagy munkájában (*La démocratie et l'organisation des parties politiques* 1903.!. köt. 609.1. II. köt. 759. 1), — figyelemre méltó, mert benne évek hosszú során át Anglia és Észak-Amerika pártviszonyairól tett helyszíni tapasztalatait közli, — annak világos képét nyújtja, miképen lesz az általános választójog mérsékelt amerikai formájában is annak eszközévé, hogy

a nemzet helyett iparszerű politikai harlequinek határoznak. «Az aljasság típusait, melyeket az emberi nem Káintól Tartuffe-ig létrehozott, a demokrácia egy újjal szaporította, az üzleti politikussal» (23. m. II. köt. 593. lap így jellemzi azokat a nyomorult, aljas alakokat, a kik az általános szavazat segélyével, Ostrogovski szerint ugyan csak ennek szervezetlensége miatt, zsákmányolják ki az amerikai nemzetet.

Szerinte ugyanis ez aljas banda csak az által garázdálkodhatik Amerikában, mert az általános választójog áll fenn, de szervezve nincs, továbbá mert a törvény szerinti parlamentet a pártparlamentek, a convent-ek helyettesítik.

Mit jelent azonban az általános választójog szervezése? Annak lényeges tulajdonságaiból való kiforgatását. E tulajdonságok az egyenlőség, a közvetlenség, a titkosság, ebből folyólag a többség föltétlen uralma. Ha az általános szavazat jognak úgynevezett e szervezését vizsgáljuk, mi az egyéb? Mint küzdelem a többség érvényesülése ellen s a kisebbség szóhoz juttatása, vagy küzdelem az egyenlőség ellen a szavazók egy részének adott többszörös szavazat vagy a közvetett szavazat útján.

Hare-Milltől kezdve Taine-n át egész Benoist-ig (La crise de l'état moderné. Organisation de suffrage universel) ez a szervezés nem egyéb, mint az általános választójog korlátolása, a mi másként nem is lehetséges, mert szervezés egybeillesztést, alárendelést, az egyes alkotó elemeknek különböző joggal, külön funkcióval felruházását kívánja. A németeknél soká kísértett érdekképviselőt Benoist-nál most mint az általános szavazat szervezése t űnik föl.

A spanyolok p. o. midőn egyrészt minden 25 éves polgárnak, bár ennek is csak két évi lakás alapján a községben s ama további feltétel mellett, hogy nincs adóhátralékban, választójogot adnak, másrészt azonban az így választott képviselők mellé az egyetemeknek, a földművelési, ipar- és kereskedelmi kamaráknak, s az ország barátainak neve alatt 1785 óta fennálló társulatoknak külön képviselőket juttatnak. S a míg az

átalános szavazati jog alapján választók választókerületei 50,000 lélekre esnek, addig e testületek 5000 tag után már egy képviselővel bírnak. Ezenkívül 22 kerületben, melyek mind több képviselőt küldenek, fennáll a kisebbségi képviselő, végül 10 oly tagja is van a képviselőháznak, a kiknek sehol nem volt többsége, de több kerületben 10,000-en felül nyertek szavazatot. Spanyolországban is e rendezések áttörik az általános választói jogot s azt a rendi vagy ékesebb nevén az érdekképviselő, más néven az organikus képviselő, a kisebbségek képviselője által általánosságától, egyenlőségétől megfosztják.

VIII.

A kis Görögország a maga nem kívánatos politikai viszonyaival, a szomszéd államok féltékenységéből élő, de így is neutralizált Svájc, melyekben az általános választójog fennáll, nem szükség, hogy bennünket foglalkoztassanak.

Két nagy állam, Németország és Franciaország érdemlik különös figyelmünket. Ezek között az első döntő érvként szolgálhatna az általános választójog mellett, ha Németország egységes állam lenne. Ámde az a nagy súly, a melylyel az általános választójog híveinek szemében Németország bír, szétfoszlik, ha meggondoljuk, hogy az azt alkotó összes államokban nem áll fenn az általános szavazat, különösen nem áll fenn a vezető államban, Poroszországban, mely pedig Németország lakóinak felénél nagyobb részét bírja polgáraiul s hatalmával súlyosan nehezedik a többi részekre. Már pedig ez államok a közfeladatok megoldásában a Németbirodalommal nevezetes arányban osztoznak. Egy egységes állam tehát, még ha polgári vérmérsékleti, értelmi és erkölcsi tekintetben, még ha alkotó elemei társadalmi, nemzetiségi tekintetben lényegesen nem különböznének is a németektől, az általános választójogot azon az alapon, mert a Németbirodalomban bevált, — a mit elfogadunk, habár tudvalévő sokan más nézetben vannak, — nem vehetné át. Egységes államban ugyanis az általános választói

jog létesítése az egész közhatalomnak egy testbe való összpontosítását jelenti, míg a szövetséges államban, még ha az összállamban és részállamokban egyaránt általános is a szavazatjog, a közhatalomnak megosztása áll be, mentül inkább akkor, ha a részállamokban a választójog korlátolt.

Maradna tehát Franciaország. Az általános szavazatjog itten egyrészt az cassarismusnak, másrészt az önmagában meghasonlottnak, az emberiség és saját kárára hatalmát veszített köztársaságnak története, mely csak az autokratikus Oroszországgal szövetségbe bírta némileg régi világállását megtartani.

A francziabarát Bodley szerint is az általános választójognak, a mint 1848-ban életbe léptették (Franciaország. Akad. könyvkiad. váll. II. köt. 74. 1), «az volt a kézzelfogható eredménye, hogy a nép maga szentesítette az autokratikus császárságot».

Franciaország jelen állapotát jellemezve pedig egyenesen kimondja (Előszó XIII. 1), hogy «a képviseleti rendszer legőszintébb magasztalói is belátják végtére, hogy hazájuk hosszú kísérletezés után politikailag ép oly szomorú úton halad, mint száz évvel (1799) ezelőtt, mikor a direktórium egy vén század utolsó éveire az anarchiával borított homályt.»

Az általános szavazati jog csakugyan «erős és vak ló volt», mint Taine mondta (Le suffrage universel 1872), melyet a vezetők tetszés szerint kezeltek, mely a szerint ment jobbra vagy balra, a melyik oldalról húzták.

«Franciaország nagy baja és veszedelme, legyen bátorságunk kimondani, így szól újabban a tudós képviselő, Benoit (Le crise de l'état moderné. 14. 1.) ... a szervezetlen általános választójog, a mely más, mint anarchikus nem lehet.»

Az általános szavazati jogról, mint a nemzet összes bajainak orvoslásáról, mint nemzetboldogító legfőbb jóról, mint a hazafiság biztosítójáról, mint a haladás végpontjáról szólani vált divattá nálunk az utóbbi időben, mely végponttól elmaradni szégyen, a melyet csak a zsarnokság, csak az osztályuralom tagadhat meg.

A nemzetiségileg mondhatni egységes népösszetételű Franciaország állapotai adják meg ez elvakult felfogásra az illő feleletet.

Bizonyára egyoldalúság lenne Franciaország bajaiért egyedül az általános szavazati jogot okolni; állami létének, alkotmányának azonban ez az alapja, e bajokban tehát lényeges része van. Ez segítette feldúlni társadalmi összetételét, vallási békéjét, ennek rövidlátósága gyengítette nemzetközi állását, ez adott tápot jelentékeny hazaellenes, hadseregellenes áramlatoknak, melyek az utóbbi tíz év alatt Franciaországban feltűntek.

Nem időzhetek Franciaország állapotainál, csak utalni kívántam azokra, nem bizonyítást keresztül vinni.

Elmondhatni azonban általános tapasztalatként, hogy az általános választójog eddig nagy és bonyolult összetételű államokban sehol be nem vált, a hol megvan, szívesen visszacsinálnák, és pedig nemcsak azok, a kiknek külön érdekeit sérti, de teljesen érdektelen, csak a nemzet javát, az általános haladást óhajtó férfiak. Az egyszer adott jogot visszavenni azonban szinte lehetetlen.

A mai általános választójog — ősi állapotokat, a honfoglaló magyarok idejét, midőn a magyarok közt egyenlők voltak a jogok, nem lehet ma irányadónak venni, — csak Amerikának egyes államaiban és Svájcban nőtt ki természetesen azoknak adott viszonyaiból, Franciaországban a 48-iki forradalom ideológiája kapta föl, s emelte bálványnyá, melynek valóságos szobrot állított a Place de la Nation-on.

De hát Németország? Itt is a forradalomnak köszöni létét, de nem alkotmányi, hanem nemzetalkotó forradalomnak, mely az északnémet szövetséget szülte vérrel és fegyverrel 1867-ben s a mely a frankfurti Pál-templom 1848-iki hagyományaival iparkodott az új birodalom erőszakos keletkezését el fődni. Köszöni a létét Bismarck számításának, hogy általa legfőbb elleneseit, a liberális középosztályt megtöri és másik számításának, hogy a szavazás nyilvánossága és a képviselőknek napidij nélkül

hagyása által a liberálisok legyőzésében fegyvertársait, a szocialistákat ártalmatlanná teheti. Mindkét utóbbi számítása megbukott, a szavazat nyilvánosságát nem bírta keresztülvinni, a képviselők díjtalansága pedig hatástalannak bizonyult a szocialistákkal szemben.

A kényszer vitte rá Németországot az általános választójogra, nem a szabad választás. Államaiban oly sokféle volt a választójog, hogy azok kiegyenlítése másként nem volt hamarosan eszközölhető.

Különösen tanulságos reánk az általános szavazati jog készülő rendszere Ausztriában.

Osztrák nemzet a százados törekvések dacára nem bírt kialakulni, a hegemon németiség nem bírta hegemoniáját fenntartani. Ausztria alkotmányjogi egységessége ellenére alapján, tényleg népek szövetsége maradt, melyet az által vélték eltakarni, hogy az államot a népek, a nemzetiségek fölött álló, nemzetietlen általános emberi érdekek, nemzeti jelleg nélküli jog, kultúra, biztosság, jólét gondozójának adnak ki, a különböző népeknek intézményeit ellenben inkább helyhatósági és társadalmi szervezeteknek.

Az állam nálok nem egy nemzet önirányzó tevékenysége az alkotmányos alakulás után sem, mert osztrák nemzet nincs, a különböző népekből nem alakult ki egy olyan nemzeti átlag, mint a svájci. Az osztrák állam a különböző népek, nemzetiségek fölött lebegő színtelen lény, melyeknek ép ezért meg van a politikai egyenjogúsága a közjog szerint. Az osztrák tudomány is ezen az alapon áll, a mennyiben általában állam és nemzet viszonyával foglalkozott, a mit kevésbé tett s azok összefüggését vajmi kevésbé kutatta. A kik kutatták: Fischof, Kremer, Herrenritt, Heidegger a fennebbi felfogásnak hódolnak.

Az osztrák közjog nem ismer nemzetet, hanem csak népeket az állam mögött. Ezeknek megnyilatkozása az állam. S mivel ezek sokan vannak, mivel a színtelennek hirdetett állam ezeket mind egyenlően keblére öleli s egyenjogúnak ismeri,

ezért valóságban foederatio s nem állam Ausztria, bár mennyire tünteti is föl közjoga államnak, még pedig egységes államnak.

Ausztria foederatív rendszerének, a nemzetiségek egyenjogúságának a következménye az általános szavazati jog s távolról sem annyira a szocialista s demokratikus áramlatoknak.

Ennek az egyenjogúságnak kívánalma a szavazatoknak fejszám szerint, a képviselőknek nemzetiségek szerinti elosztása.

Az általános választójog, ha nálunk alkalmazásba vétetnék és pedig valósággal, nem névleg, meg vagyok győződve, ugyan azt az eredményt szülné, de megfordítva. Ausztriában a nemzetiségek egyenjogósítása szülte az általános választójogot, nálunk az általános választójog szülné a nemzetiségeknek testületi, politikai egyenjogúsítását, más szóval a magyar állam megszűntét, a magyar nemzetnek nép színvonalára esését.

IX.

Az általános választójognak őszinte, valóságos életbeléptetését ekként más nemzetek tapasztalatai alapján nem bírnak helyeselni. Saját viszonyaink, névszerint a magyarság hegemoniájának, társadalmi szerkezetünk biztosságának érdeke pedig egyenesen ellene mondanak elfogadásának.

Van azonban még egy különös ok, mely az általános választójognak reánk való károságában különös szerepet játszik s ez a visszahatás, melyet a választókerületek alakítására gyakorolna.

Milyen kerületek küldik és hány képviselőt? Épen olyan fontos nemzeti és társadalmi tekintetben, mint az, hogy a választók számában mekkora a magyarság s a különböző társadalmi osztályok aránya.

A választókerületek meghatározására pedig kiejti a nemzet kezéből a hatalmat, a mint az általános választójog elvét közjogába fölveszi. Mert a hol ez elv elfogadtatik, ott, ha ideig-óráig nem is, de közel jövőben a választókerületeknek egyenlő

számú választókból kell alkottatni; ott magyar és nemmagyar, városi és falusi választókat különböző arányban részesíteni képviselőkben, ott az ország egyes részeit különböző választójoggal fölruházni erkölcsi lehetetlenség.

Amerikában is megtaláljuk ugyan a kerületeknek mesterseges alakítását az uralkodó párt érdekében, elannyira, hogy egy-egy kerület gyík, salamander formájú lett, — innét az ily mesterkedések neve kitalálójától, Gerry alelnöktől, gerrymandering, — míg a másik olyan mint a tornázó golyó. Ámde a számszerű egyenlőségnek meg kell maradni, minőségi különbségeket nem szabad tenni s minden államban föltétlenül egyforma számúnak kell a kerületbeli szavazóknak lenni.

Nekünk pedig legfőbb érdekünk, hogy a képviselők száma, a választókerületek nem ily mechanikus, hanem belső okok szerint, nevezetesen a nemzet hegemoniája érdekében, a nemzet élő testéből nőjjenek ki.

De hol van a nemzet teste? Politikailag a törvényhatóságaiban. Ezeknek nemzeti és társadalmi minősége szerint kell a képviselők számának meghatározatni. A pusztá ethnografiai vidék, akár a kisebbeket vegyük, a mint Balogh Pál hangya-szorgalma a Magyarországi Népfajok-ban fölkereste, akár a nagyobbakat, a minők szerint a statisztika beszél: Duna jobbpart, Duna balpart, Duna-Tisza köze, csak tájékozást nyújthatnak, de nem lehetnek a nemzet jövő parlamenti szervezetének oszloptartó kövei.

A magyar nemzet politikailag a törvényhatóságaiban élet- és cselekvésképes. Ezeket egészükben kell egyenkint mérlegelni s nemzeti súlyuk szerint képviselőkkel felruházni, a kiket ha nem is testületileg a törvényhatósági gyűlésen, de a törvényhatóság egyetemének nemzeti tekintetben kerületekre lehető jól csoportosított tagjai fognak választani.

A nemzetnek a törvényhatóságok alkotják csak parlamentje szervezetéhez a kereteket, mint azok a sok száz éves lelki egészek, a melyek útján fejtette ki eddig is országló életét.

Ezeket a kereteket a nemzeti szempontból netán ideigőráig kedvezőbb keretekért mellőzni nagy hibának tartanám.

A törvényhatósági köreteken belül kellene csak az egyes kerületeket ethnografiai tekintetek szerint meghatározni.

Ezeken belül juthatn ak az eddiginél nagyobb érvényre újabb társadalmi kialakulásunknak szociális és nemzeti tekintetben egyaránt fontos, a magyarságra kedvező jelenségei, a városok. Az ipari munkásság ezek útján juthat a parlamentbe, de nyer általuk a magyarság, mely épen a városokban mutatja a legörvendetesb emelkedést.

A választókerületeknek a magyarság érdekében való átalakítását, ha nem lépünk az általános szavazati jog egyenlősítő, csak a fejszámot, nem az értéket néző elveinek lejtőjére, mindenkinek a belső igazság követelménye gyanánt kell elismernie,

Egy pillantás választókerületeink beosztására s a magyarság, valamint a vagyoni és szellemi erők területi megosztására mutatja, mennyire igazágtalan az a legtöbb területen ép a magyarság s a társadalmi tényezők súlya szempontjából.

A Duna jobb partján, szokott nevén *Dunántúl*, 2.900,000 lakosság mellett, kiknek 69%-a magyar, van képviselő: 73.

A *Duna bal partján* (Pozsony, Nyitra, Trencsén, Árva, Bars, Turócz, Liptó, Zólyom, Hont, Nógrád megyékben) 2.000,000 lakos mellett, a kiknek 29%-a magyar, van képviselő: 59.

A *Duna-Tisza közében* (Bács, Pest, Heves, Csongrád, Jász-Nagy-Kun megyék) 3.200,000 lakos mellett, kiknek 77%-a magyar, van képviselő: 63.

Tisza jobb partján (Abauj, Bereg, Borsod, Gömör, Sáros, Szepes, Ung, Zemplén megyékben) 1.600,000 lakossal, kiknek 49%-a magyar, van képviselő: 48.

Tisza bal partján (Békés, Bihar, Hajdú, Máramaros, Szatmár, Szabolcs, Szilágy, Ugocsa megyékben) 2.300,000 lakossal, kiknek 48 %-a magyar, van képviselő: 48.

Tisza-Maros köze (Arad, Csanád, Krassó, Temes, Toron-

tál megyékben) 2.000,000 lakossal, kiknek 19%-a magyar, van képviselő: 43.

Királyhágón tul 2.400,000 lakossal, kiknek 33%-a magyar, van képviselő: 74.

Nem szükség e táblázatot bővebben elemezni, az abban foglalt részek vagyoni és szellemi haladottságára, államias érzetére, közügyekbeni jártasságára utalni, hogy kitűnjék, mennyire szükséges és igazságos a képviselők számának meghatározását és mikénti elosztását nemzeti szempontból munkába venni és átalakítani.

A választókerületek törvényhatóságokénti átalakítása s úgy ennek, valamint a választójognak a nemzet hegemoniája s társadalmi biztossága érdekében való meghatározása lehet a reformnak, nézetem szerint, az alapja.

X.

A választókerületek átalakításának döntő fontosságú kérdésébe, mint már kiemeltem, adatok hiányában nem bocsátkozhatom.

Szorítkozom tehát a választói minőség meghatározásának megkísérlésére azokkal az adatokkal, a melyek az 1904-iki számlálás alapján rendelkezésre állanak.

A mint már kifejtettem, társadalmunk békés fejlődése érdekében a választói jognak csak oly kiterjesztését látom helyesnek, a mely tetemesen nem megy túl a mai választók megkésztésén.

Ez új választó elem részint azokból kell, hogy alakuljon, a kik a mai minősítés alapján is igénynyel bírnának, ha annak egységesebb elve lenne, részint azokból, a kiknek a mai minősítés elve erre alapot nem nyújt.

Ilyenek az ipari és gazdasági munkások.

A régi elemnek természetesen fennmaradna a joga, a mennyiben az újon meghatározandó alapon nem lenne, így a régi nemesi jogú választóké.

Választójoggal fölruházhatók lennének.

Az őstermelés köréből:

1. A kiknek birtoka az 5 holdat meghaladja:

345,006 magyar.	526,408 nem magyar.
-----------------	---------------------
2. Haszonbérlok 20 korona adóval:

11,937 magyar.	3,147 nem magyar.
----------------	-------------------
3. Tisztek:

8,136 magyar.	1,123 nem magyar.
---------------	-------------------
4. Altisztek:

2,845 magyar.	2,070 nem magyar.
---------------	-------------------
5. Halász, méhész:

1,954 magyar.	2,078 nem magyar.
---------------	-------------------
6. A kiknek birtoka 2—5 hold között van:

113,450 magyar.	99,599 nem magyar.
-----------------	--------------------
7. A kiknek 1—2 holdja vagy bármi kis földje, háza van:

170,025 magyar.	105,866 nem magyar.
-----------------	---------------------
8. Mezőgazdasági cselédek:

108,073 magyar.	32,098 nem magyar.
-----------------	--------------------

Vagyis együtt 761,429 magyar és 773,011 nem magyar az őstermelés köréből.

Az ipar, keresk. forgalom köréből:

9. Önálló iparos:

168,040 magyar.	115,999 nem magyar.
-----------------	---------------------
10. Önálló kereskedő 20 korona adóval:

51,919 magyar.	29,295 nem magyar.
----------------	--------------------
11. Fuvaros:

9,296 magyar.	6,589 nem magyar.
---------------	-------------------

12. Forgalmi tiszték:

36,632 magyar. 6,429 nem magyar.

13. Forgalmi altiszték:

50,948 magyar. 12,699 nem magyar

14. Ipari szakmunkások:

113,371 magyar. 60,807 nem magyar.

15. Segédszemélyzet:

61,916 magyar. 39,669 nem magyar.

Vagyis együtt 492,122 magyar és 271,087 nem magyar.

A közszolgálat köréből:

16. Értelmiség:

90,194 magyar. 20,053 nem magyar.

17. Altiszték és szolgák:

28,412 magyar. 10,792 nem magyar.

Vagyis együtt 118,606 magyar, 30,845 nem magyar.

Házbirtokosok és tőkések köréből:

18. 20 koronánál magasabb adóval:

4,746 magyar. 2,311 nem magyar.

19. 20 koronánál kevesebb adóval:

2,010 magyar. 1,712 nem magyar.

Vagyis együtt 6,756 magyar, 4,023 nem magyar.

A leendő választókból esik:

magyarokra _ „„ _ „„ „„ _ 1.379,910

nem magyarokra _ _ _ „„ 1.085,990

enne tehát összesen „ „„ „„ 2.465,900

55,6% magyar, 44,4 % nem magyar.

A fentebbi csoportokban a 6., 7., 8., 14., 15., 17., 18., 19. alattiak közé csak azok vétettek be, a kik írni-olvasni tudnak.

Ezek azok a társadalmi elemek, melyeknek egész rétege előtt most nyílik meg először a nemzet országgló élete. A 2-5 holdasak közül eddig 64,000 volt csak választó, a többi kisbirtokos és cseléd közül épen csak 22,000. A nagyfontosságú tiszthez, melyre méltattatnak, valamelyes készültséggel kell hogy bírjanak.

Ehhez ugyan még más kellék is kívántatik politikai életünknek ez új tényezőinél s ez a honvédelmi szolgálat teljesítése lehetne. Ennek lerovásával ugyanis a nemzet iránt nemcsak terhes kötelességet teljesítettek, de az érielmességnek, a képzettségnek, az erők fegyelmezésének nagyobb fokára jutottak, mint nem katonaviselt sorsosaik. Ezt a kelléket azonban nem lehetett pontosan számításba venni, mert arra nézve, mily *aránya* van a besorozottak között a magyar és nem magyar elemeknek, az utóbbi 10 évről adatok egyáltalán nem állnak rendelkezésre; az az általános tény azonban ismeretes, hogy a magyarok aránya kedvezőbb, mint a többi nemzetiségieké. Úgy hogy a számbeli tájékozottság hiányában is az írás és olvasás mellé a honvédelmi kötelezettség szintén fölveendő.

Ezenkívül e néposztályra tekintettel, a választó lajstromokba való fölvétel két évi tartózkodáshoz kötendő a községben.

A törpebirtokosok, mezőgazdasági és ipari munkások új tömege, a mely ekként a választók sorába jut, mindenesetre tekintélyes, számszerint 698,525, ámde még sem oly nagy, hogy társadalmunk békéjét féltetni kellene.

Semmi esetre sem olyan, mint a minőt az írás és olvasáshoz kötött minősítés előidézne. Emellett ugyanis az összes választóknak majdnem felét, 45 %-át lényegileg a munkásosztály alkotná.

A korlátok közül, melyek közé ez osztálynak szavazatjoga fennebb szorítottott, az írás és olvasás a maga korlátozó hatását bizonyára csak rövid ideig, egy ember öltőig fogja gyakorolni, ezt azonban ellensúlyozni fogja a honvédelmi kötelezettség és a két évi lakás föltétele.

Merőben az írás olvasástól való függővé tétele a választójognak társadalmi forradalmat jelentene. A magyarság fölény tekintetében első látszatra tetszetős e javaslat annyiban, hogy 61 %-ra emelné a magyarság arányát a választók között, de szociális veszélyességét nem is tekintve, rövidlátó rendszabály lenne, mert e biztosságot a magyar hegemoniának csak ideig-óráig nyújtja.

A magyarul írni és olvasni tudást tenni a szavazatjog alapjává, a nemzet leghívebb tagjait hűségükben megingató, annyira erőszakos és sértő politikának tekintem, hogy ezzel bővebben foglalkozni sem akarok. A lengyelek elleni brutális pozeni eljárás utánczása lenne, annak az üres jelszónak hatása alatt, hogy a nemzet nyelvében él, mikor tudvalevő, hogy a nemzet egész testében és lelkében, nem pedig ezeknek csakis egyik részében, a nyelvében él.

A választó jog fenti tervezete minden esetre csak általános terv, nyers anyag, a melynek jóságát az fogja eldönteni, miképen lehet vele a választó kerületeket nemzeti és szociális tekintetben megtölteni, továbbá miképen kelljen az itt fölvetett statisztikai csoportokat jogilag úgy meghatározni, hogy a választójog lehető világos legyen, a lajstromok készítését megkönnyítse s a tervbe vett elemeken túl másoknak beözönlését a választók sorába ne engedje.

Inkább példa akar lenni annak bizonyítására, hogy az általános szavazatjog behozatala nélkül is mily széles rétegek kerülnek belé a nemzet országló életébe, még pedig a magyarság helyzetének rosszabbodása nélkül.

Mint fog egyes vidékekre külön kihatni, részletes vizsgálatot kíván. A Királyhágón túl, ha azt egészben veszszük, minden esetre nagy fordulatot jelent. Elsőben az által, hogy az erdélyi választók mai számát, 78,000-et majdnem megötszörözi, 352,000-re emeli. A Királyhágón túli részek gazdaságilag, valamint az elemi műveltség tekintetében messze mögötte maradnak az ország többi részeinek. Ily nagy ugrás tehát szociális tekintetben is aggá-

lyos. A magyarság hegemoniáját illetőleg az hasonlókép az arány rosszabbodását vonná maga u tán. A magyarság mai 54%-os aránya 40 %-ra csökkenne, a fennebbi csoportokból 145,038 esvén a magyarra, 207,745 a nem magyarra.

A Királyhágón túlra nézve tehát külön megfontolást kíván, nem kell-e ott a külön választói minősítést, bár a haladott társadalmi fejleményekhez képest átalakítva, a jövőben is fenn tartani.

*

Midőn választójogunk reformjának lehetőségeit kerestem, midőn azzal a ténnyel szemben, hogy az általános választójog jelszavát az uralmon levő egyesült pártok kivétel nélkül hangoztatják, a korlátolt választójog rendszerénél állapotam meg, a XIX. század magyar politikájának alaphibája. — én legalább úgy tartom, — lebegett előttem intő példaként.

E hiba, melyet különben a legtöbben elismernek, de ha rákerül a sor, mégis elkövetnek, abban áll, hogy politikánk egyszerre és egyenlő mértékben akar a liberális és a nemzeti iránynak eleget tenni, illetőleg, hogy a két iránynak arányával nem törődik eléggé.

Fajilag egységes nemzeteknél ebben nincs ellenmondás, nincs veszély, de igen nemzetünkénél, melynek kebelében annyi nemmagyar fajú él.

A liberális irány ugyanis az egyének fölszabadítását, annak a fölötte álló hatalmak nyomása alóli kivonását, társadalmi és politikai tekintetben lehető teljes érvényesülését kívánja.

A nemzeti irány ellenben az összes egyéneknek egyazon embertypushoz való ragaszkodását, egy különös emberi eszmény általi megkötöttségét, ehhez való külső idomulását, egy testté egy lélekké alakulását jelenti.

Ha tehát az egyéneknek a nemzet kebelében nincs ily azonos típusa, eszménye, hanem nagyobb csoportoké különböző s a nemzet mégis szabad folyást enged az egyének érvényesülésének, vagyis a liberális iránynak, nem követhet egyszersmind

nemzeti irányt, sőt egyenesen önmaga ellen dolgozik, a nemzeti egység, a nemzeti lét alapjait ingatja meg.

Ha pedig a nemzeti lét megóvása, erősítése, fejlesztése végett az egyéneket a nemzeti eszménynek aláveti, ennek érdekében megkötöti, nem maradhat oly mértékben liberális, mint a milyenben nemzeti.

Előbbi esetben hasztalan hirdeti esetleg irányának egyenlően nemzeti, utóbbiban egyenlően liberális voltát. Az ily kétlaki politika az ellenzőinek igen erős fegyvereket nyújt. Az első esetben ténylegeseket, mert az egyén tekintet nélkül a nemzeti eszménnyel való összhangjára vagy ellentétére, minden irányban, mint választó, mint törvényhozó, mint önkormányzatot végző, mint egyháztag, mint egylettárs, mint magános a nemzettel ellenkező irányban dolgozhat.

A második esetben, midőn a nemzet csakugyan önerősítésén munkál, de magát erős nemzeti törekvése mellett ép oly liberálisnak hirdeti, a fegyverek, melyeket ellenzőinek ad, nem ténylegesek, nem külsők ugyan, de nem kevésbé ártalmasak, mert erkölcsiek, logikaiak. A nemzet alapirányával ellenkező liberális jelszó hangoztatása ugyanis ez irány ellenzőinek megadja az alapot, hogy a nemzeti politikának ellenmondásait feltüntessék, már pedig a logika ellen a hatalom sem küzdhet. Sőt megadja az erkölcsi alapot a támadásra annál fogva, mert az ily politikának ellenzői ellene vethetik, hogy szószegő, hogy az egyenlőséget, a szabadságot, melyet a liberális jelszó alatt ígért, nem tartotta meg.

Etnikus állapotainkból levont erős meggyőződésem lévén, hogy politikánknak, ha magyar akar maradni s mint ilyen hódítani, a liberális elvet csakis nemzeti irányának alárendelve szabad zászlajára írnia, az általános választójog elvét már ennél fogva, nem is nézve a szocialis állapotokat, el kellett vetnem, mert ez, éppen ellenkezőleg, a liberális elvnek, vagyis az országban levő egyének politikai szabadságának és egyenlőségének rendeli alá a magyarság hegemoniáját, a magyar népnek nemzeti, politikai fennmaradását.